

Research Paper

Evaluation of Factors Affecting Residents' Satisfaction with Urban Living in Informal Settlements of Tabriz Metropolis (Case Study: Pasdaran Neighborhood)

Ali Oskouee Aras: PhD Candidate in Geography and Urban Planning, Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Ali Azar: Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 2024/10/01

Accepted: 2025/04/07

PP: 99-112

Use your device to scan
and read the article
online

Keywords: Urban livability, Informal settlements, Citizen services, Pasdaran, Tabriz., ambitus.

Abstract

The concept of urban livability is one of the basic components of urbanism and promotes the sustainability of human settlements and biological complexes. Considering the degradation of residential quality in informal settlements, the investigation and evaluation of urban livability indicators in this type of settlement is particularly important in urban management. Because the residents of informal settlements are considered the vulnerable sections of the urban community, who are often deprived of minimum citizen services. The current research aims to evaluate the level of satisfaction of the residents with the indicators of urban livability in the informal settlements of the Pasdaran neighborhood of Tabriz. The research method is descriptive-analytical and qualitative and quantitative research approach and the nature of the research is applied. To analyze the data, questionnaire tools and one-sample t-tests, one-way analysis of variance, Friedman and Kruskal-Wallis were used. The research data was collected using library studies and field surveys, and the sample size was estimated to be 379 people based on Cochran's formula. The indicators determined in this research are the "educational" index, "physical" index, "service" index, "health" index, "social" index, and "welfare" index, respectively. The results of the data analysis indicate that the "educational" component is the most important among the components of assessing the level of livability according to the residents of the informal settlements of the Pasdaran neighborhood in Tabriz. Also, the components of "social" (3.82), "physical" (3.61), "welfare" (3.37), "health" (3.03), and finally the "service" component (3) are ranked second to sixth. The mentioned ranking shows that the importance of urban livability components is not the same according to the residents in the Pasdaran neighborhood of Tabriz and in general the residents' satisfaction with urban livability indicators is lower than average.

Citation: Oskouee Aras, A., & Azar, A. (2025). Evaluation of Factors Affecting Residents' Satisfaction with Urban Living in Informal Settlements of Tabriz Metropolis (Case Study: Pasdaran Neighborhood), *Journal of Research and Urban Planning*, 16(60), 99-112.

DOI: 10.82591/jzpm.1169424.2025

Extended Abstract

Introduction

Green space is one of the main issues in the design of a city is one of the most important service uses that provide sustainable development of cities. Today, urban planning without considering green space has no meaning and has become an integral part of urban design and urban planning. Urban planners are trying to beautify the landscape of the city by green space and related urban furniture and make the rough surface of the city refreshing. Today, the tourism industry has become one of the largest and most lucrative economic sectors in the world. Urban tourism is a type of tourism in which citizens interested in various attractions such as cultural, historical, religious and natural attractions spend part of their leisure time in these places while traveling responsibly.

Methodology

In terms of applied and developmental purpose, the present research is descriptive-analytical in terms of data collection method and in the form of a survey or field in which a researcher has made a questionnaire. The statistical population of the study is citizens, travelers and those referring to urban green spaces, which will be selected based on stratified random sampling method and using Cochran's formula. The data collection tool was a questionnaire that was distributed among the selected sample. To analyze the data obtained from the questionnaire, sample t-test and Pearson correlation coefficient were used.

Results and discussion

To measure the level of residents' satisfaction with urban livability indicators, a one-sample T-test was used. The results of the test show that the residents' satisfaction with the indicators of urban livability in the informal settlement of the Pasdaran neighborhood of Tabriz is at a low level (below the average level). And it can also be said that the level of satisfaction of the residents with the index of housing, public transportation, health and treatment, social and personal security, social participation, and leisure time in the informal settlement of the

Pasdaran neighborhood of Tabriz is at a low level (below the average level). . The results of the one-way variance analysis test show that the people who are unemployed (unemployed), simple workers, students, housewives, marketers and finally retirees are dissatisfied with urban livability in Pasdaran neighborhood of Tabriz. It is at a certain level and spectrum and there is not much difference in their opinions. A comparison of the average residential satisfaction indicators shows that the highest average (2.28) belongs to the educational index and the lowest average (1.98) is related to the health index. The comparison of the average ratings shows that the highest average rating, (4.16), belongs to the educational index, which means that the most important index in gaining residents' satisfaction with urban livability is the educational index. After the above index, the most important indicators are: social (3.82), physical (3.61), welfare (3.37), health (3.03), and services. (3).

Conclusion

The results of the research showed that the level of satisfaction of residents of the Pasdaran neighborhood of Tabriz with urban livability was below average with an average of (2.12). And in order, the highest level of satisfaction with the indicators of urban livability related to the indicators of educational services, (2.29), social participation, (2.26), housing, (2.18), social security and Individual, (2/09), leisure time, (2/07), public transportation, (1/99) and finally health and treatment, (1/98). The job status of the respondents did not influence their level of satisfaction with urban livability. The results of measuring the satisfaction of the components of urban livability indicated that the educational dimension (educational spaces) had the highest rank with an average of 4.16, followed by the social dimension (3.82) in the second rank., the physical dimension (3.61) is in the third rank, the welfare dimension (3.37) is in the fourth rank, the health dimension (3.03) is in the fifth rank, and finally, the service dimension (3) is in the last rank.

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری

دوره ۱۶، شماره ۶، بهار ۱۴۰۴
شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶
<https://sanad.iau.ir/journal/jupm/>

مقاله پژوهشی

ارزیابی عوامل مؤثر بر رضایتمندی ساکنین از زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز (مطالعه موردی: محله پاسداران)

علی اسکوئی ارس^۱: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

علی آذر: دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

چکیده

مفهوم زیست‌پذیری شهری، از مؤلفه‌های اساسی شهرگرایی و ارتقای پایداری سکونتگاه‌های انسانی و مجموعه‌های زیستی است. با توجه به تنزل کیفیت سکونت در سکونتگاه‌های غیررسمی، بررسی و ارزیابی شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در این نوع از سکونتگاه‌ها اهمیت ویژه‌ای در مدیریت شهری دارد. چراکه ساکنین در سکونتگاه‌های غیررسمی به عنوان اقشار آسیب‌پذیر اجتماع شهری محسوب می‌شوند که اغلب از حداقل خدمات شهروندی محروم هستند. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز است. روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی و رویکرد تحقیق کیفی و کمی و ماهیت تحقیق کاربردی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه و از آزمون‌های تی تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یکطرفه، فریدمن و کروسکال والیس استفاده شده است. داده‌های پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی گردآوری شده و حجم نمونه هم براساس فرمول کوکران معادل ۳۷۹ نفر برآورد شده است. شاخص‌های تعیین شده در این پژوهش به ترتیب شاخص «آموزشی»، شاخص «کالبدی»، شاخص «خدماتی»، شاخص «بهداشتی»، شاخص «اجتماعی» و شاخص «رفاهی» هستند. نتایج تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که از نظر ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز در میان مؤلفه‌های ارزیابی میزان زیست‌پذیری، مؤلفه «آموزشی» بیشترین اهمیت را دارد. همچنین به ترتیب مؤلفه‌های «اجتماعی» (۳/۸۲)، «کالبدی» (۳/۶۱)، «رفاهی» (۳/۳۷)، «بهداشتی» (۳/۰۳) و در نهایت مؤلفه «خدماتی» (۳) در رتبه‌های دوم تا ششم قرار گرفته‌اند. رتبه‌بندی مذکور بیانگر آن است که میزان اهمیت مؤلفه‌های زیست‌پذیری شهری از نظر ساکنین در محله پاسداران تبریز یکسان نیست و به طور کلی رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۸

شماره صفحات: ۹۹-۱۱۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

زیست‌پذیری شهری، سکونتگاه‌های غیررسمی، خدمات شهروندی، پاسداران، تبریز.

استناد: اسکوئی ارس، علی و آذر، علی (۱۴۰۴). ارزیابی عوامل مؤثر بر رضایتمندی ساکنین از زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز (مطالعه موردی: محله پاسداران)، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۶(۶)، ۹۹-۱۱۲.

DOI: 10.82591/jzpm.1169424.2025

مقدمه

طی چند دهه اخیر، روند شهرنشینی در جهان با سرعتی روزافزون گسترش یافته و این شتاب در کشورهای در حال توسعه نمود برجسته‌تری داشته است (World Bank, 2016; Smith et al., 2019: 225). دگرگونی‌های بنیادین در سبک زندگی شهرنشینی، که تحت تأثیر نظام سرمایه‌داری، گسترش فناوری‌های نوین و ورود وسایل نقلیه موتوری رخ داده، موجب بروز چالش‌های چندوجهی در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی و به‌ویژه ساختار کالبدی شهرها شده است (Oskouee Aras & Badamchizadeh, 2024: 734). از جمله پیامدهای ناگزیر این تحولات، گسترش بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی فضاهای شهری و شکل‌گیری پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی است؛ پدیده‌ای که امروزه در ابعاد جهانی به مشکلی فراگیر بدل شده است. بر مبنای گزارش نهادهای بین‌المللی، از هر هفت نفر در کره زمین، یک نفر در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن است و در کشورهای در حال توسعه، این نسبت به یک نفر از هر سه نفر افزایش یافته است (Afsari et al., 2018: 2). از دیدگاه نظری، این نوع از سکونتگاه‌ها به‌عنوان یکی از عوامل ناپایداری در روند توسعه شهری به شمار می‌روند (Heydari, 2020: 60). اصطلاح «غیررسمی» برای این مناطق، ناشی از فقدان چارچوب‌های حقوقی و رسمی جهت ساماندهی وضعیت سکونت در آن‌هاست که آن را به یکی از چالش‌های عمده در مدیریت شهری قرن بیست‌ویکم تبدیل کرده است (Oskouee Aras & Hakimi, 2021: 146). در پاسخ به این بحران‌ها، مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، پایداری و زیست‌پذیری شهری در ادبیات برنامه‌ریزی شهری مورد توجه قرار گرفته‌اند؛ مفاهیمی که هدف غایی آن‌ها ارتقاء سطح رفاه، سلامت و رضایت‌مندی شهروندان در محیط‌های شهری است (Saffari & Nazmfar, 2023: 6220). در میان این مفاهیم، «زیست‌پذیری شهری» به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی و راهبردی نوین در طراحی محیط‌های انسانی مطلوب شناخته می‌شود (Taleshi Anbohi et al., 2019: 118).

مطالعات پیشین نیز نشان می‌دهد که پرداختن به موضوع زیست‌پذیری شهری نه‌تنها پاسخی به نیازهای نوظهور پس از صنعتی‌شدن جوامع و افزایش تقاضا برای کیفیت زندگی است، بلکه در برابر تهدیدهای نوین زندگی شهری نیز از اهمیت دوچندانی برخوردار است (Sasanpour, 2018: 106; Ziari et al., 2018: 28; and et al., 2015). این مفهوم، ضمن احترام به بسترهای تاریخی و فرهنگی شهرها، به نوآوری‌ها و تحولات اخیر در حیات شهری نیز ارج می‌نهد (Monavar Zeiny & Mojtazadeh, 2020: 166). در این میان، تحلیل میزان رضایت‌مندی از ابعاد مختلف زیست‌پذیری در مناطق حاشیه‌نشین، به‌ویژه در کلان‌شهرها، ضرورتی مضاعف دارد؛ چراکه ساکنان این نواحی، اغلب در شرایط ناپایدار اقتصادی، اجتماعی و کالبدی به‌سر می‌برند و از خدمات شهری کافی برخوردار نیستند. غفلت از بررسی و بهبود وضعیت این مناطق، می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری معضلاتی چون کاهش امنیت، افزایش بزه، وندالیسم، اختلالات روانی و تنش‌های اجتماعی شود (Daviran, 2020: 49).

در شرایط امروز کلان‌شهرهای ایران، زیست‌پذیری در سکونتگاه‌های غیررسمی دیگر صرفاً یک مسئله کالبدی یا خدماتی نیست، بلکه بازتابی از نابرابری‌های ساختاری در نظام تولید فضا است که کیفیت زندگی ساکنان را در بستر ترکیبی از انفعال نهادی، فرسایش سرمایه اجتماعی، و شکنندگی اقتصادی بازتعریف می‌کند. شهر تبریز نیز از جمله کلان‌شهرهایی است که سابقه‌ای طولانی در مواجهه با اسکان غیررسمی دارد. یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که شاخص‌های زیست‌پذیری در این شهر، به‌ویژه در محله‌های حاشیه‌ای، در وضعیت مطلوبی قرار ندارند (Rashidi Ebrahim Hessari, 2016: 155). (Aref Hosseini et al., 2020: 136). یکی از این محلات، «پاسداران» است که با توجه به قدمت، تراکم جمعیت و ماهیت غیررسمی آن، در کانون چالش‌های اجتماعی و خدماتی قرار دارد. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان رضایت‌مندی ساکنان از ابعاد مختلف زیست‌پذیری شهری در محله پاسداران تبریز، تلاش دارد تا با تحلیل شاخص‌های مؤثر، به شناسایی اولویت‌ها و ارائه راهکارهایی برای ارتقاء شرایط زندگی در این منطقه بپردازد. بر این اساس، دو پرسش اصلی مطرح می‌شود: وضعیت رضایت‌مندی ساکنان محله پاسداران تبریز از شاخص‌های مختلف زیست‌پذیری چگونه است؟ و از دیدگاه ساکنان، کدام عوامل نقش تعیین‌کننده‌تری در ارتقاء زیست‌پذیری ایفا می‌کنند؟ همچنین فرضیه اصلی پژوهش بر این اساس استوار است که میان میزان رضایت‌مندی از زیست‌پذیری شهری و وضعیت اشتغال ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی این محله، تفاوت معناداری وجود ندارد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

سکونتگاه‌های غیررسمی در جهان از پیشینه طولانی برخوردار است که از زمان شکل‌گیری تاکنون با عناوین متعددی چون: حاشیه‌نشینی، سکونتگاه خودرو و نابسامان، اجتماعات آلونکی و اسکان ناهنجار نامیده می‌شوند (Jamini et al., 2022: 116). به‌نحوی که امروزه بارزترین نمود فقر در جهان و به‌خصوص در مناطق در حال توسعه هستند (Ghorbani et al., 2022: 819). اسکان غیررسمی نمود عینی فقدان عدالت اجتماعی در میان دهک‌های پایین درآمدی شهری است که به موازات گسترش نابرابری‌ها و همچنین عدم توزیع مناسب درآمد و فقدان پراکنش فضایی مطلوب خدمات و امکانات شهری، روزبه‌روز بر دامنه آن افزوده می‌گردد (Oskoe Aras & Babaie Aghdam, 2023).

691). سکونتگاه‌های غیررسمی و خودرو، عموماً فاقد استانداردهای مطلوب شهرسازی و ساختمان بوده و به شکلی نامتوازن در درون یا حاشیه شهرها پدیدار می‌گردند (Oskouee Aras & Azar, 2023: 68). در دهه‌های اخیر، مفهوم اسکان غیررسمی در بافت مطالعات شهری دچار بازتعریف شده و از چارچوب‌های سنتی خود فراتر رفته است. دیگر نمی‌توان این پدیده را صرفاً نتیجه مهاجرت طبقات کم‌برخوردار روستایی یا شهرهای درجه‌دو به حاشیه کلان‌شهرها تلقی کرد. در بستر تحولات اقتصادی اخیر، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، شرایطی چون جهش مداوم نرخ تورم، تضعیف توان اقتصادی خانوارهای شهری - به‌ویژه در میان دهک‌های میانی - و افزایش چشمگیر هزینه‌های تأمین مسکن، موجب شکل‌گیری طیف جدیدی از ساکنان در سکونتگاه‌های غیررسمی شده است. این جمعیت نوظهور، برخاسته از لایه‌هایی از طبقه متوسط شهری است که ناگزیر به خروج از بافت رسمی شهر و سکونت در نواحی حاشیه‌ای رانده شده‌اند؛ وضعیتی که نوعی «تغییر الگوی مهاجرت درون‌شهری» را نشان می‌دهد؛ الگویی که بر خلاف الگوهای گذشته، از دل خود شهر و نه از بیرون آن، زاییده شده است (Oskouee Aras, 2022: 91). به‌طور کلی می‌توان گفت که اسکان غیررسمی بازتاب تفکرات تکنوکرات‌سالارانه مدیران شهری است که بدون توجه به زیرساخت‌های موجود شهرها و به‌طور کلی بدون در نظر گرفتن وضع موجود، زمینه افزایش فاصله طبقاتی بین شهروندان را مهیا نموده‌اند. در این میان مقوله‌ای که در میان ساکنین سکونتگاه‌های خودروی شهری از درجه اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد، توجه به مسئله زیست‌پذیری ساکنین این سکونتگاه‌ها می‌باشد. چراکه زیست‌پذیری شهری سرآغاز و مقدمه دستیابی ساکنین به زندگی توأم با آرامش و سرزندگی است. به بیان بهتر، لازمه دستیابی به کیفیت زندگی مطلوب در سکونتگاه‌های غیررسمی در وهله نخست نیازمند توجه به مقوله زیست‌پذیری شهری می‌باشد. تعریف زیست‌پذیری از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر یا از یک زمان به زمان دیگر متفاوت است و از آن جهت که یک مفهوم نسبی است، معنای جامع آن به مکان، زمان، هدف ارزیابی و سیستم ارزشی ارزیابان بستگی دارد (Mohrekesheh, 2014: 2; Saberi, 2022: 2; Sitluanga, 2014). در فرهنگ لغت میریام وبستر در سال ۲۰۱۰ زیست‌پذیری به معنی مکانی مناسب برای زندگی بشر تعریف شده است (Webster, 2016). اصطلاح زیست‌پذیری به درجه تأمین ملزومات یک جامعه بر مبنای نیازها و ظرفیت‌های افراد آن جامعه اطلاق می‌شود (Roohipour and et al, 2019: 139). سافیسکا^۱ شهر زیست‌پذیر را یک سیستم پیچیده و بزرگ می‌داند و ساختمان‌ها، زیر ساخت‌های پارک‌ها و فضای سبز، آب و دیگر عناصر را به عنوان زیر سیستم‌های تحقق یک شهر زیست‌پذیر معرفی می‌نماید (Meshkini et al, 2021: 87; Sofeska, 2016: 452). در این پژوهش به منظور استخراج شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی از پژوهش‌های داخلی و خارجی صورت گرفته در این زمینه استفاده گردیده است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود. ذاکر حقیقی و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی به ارزیابی کیفیت ذهنی زندگی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی در محله حصار امام خمینی (ره) در همدان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در کاهش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله حصار امام خمینی (ره)، عامل اقتصاد است. وکورو^۲ (۲۰۱۵)، در پژوهشی به ارزیابی رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی در شهرداری بندر هارکورت پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که کیفیت زندگی مسکونی در شهرداری بندر هارکورت با وجود زباله در خیابان و محلات، پایین است. قادریپور و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی به تجزیه و تحلیل و سنجش عوامل کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی اطراف کلانشهر تهران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی اطراف کلانشهر تهران، در سطح پایینی قرار دارد. ماندلنی^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی به تحلیل شرایط زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی ایزاخلنی^۴ در دوربان^۵ آفریقای جنوبی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشانگر آن است که مؤلفه‌هایی همچون آموزش، خدمات اولیه مسکن، امنیت غذایی، تجربه کاری، ارتباط اجتماعی و بهداشت، مشارکت‌کنندگان اصلی در وضعیت زندگی خانوارها در منطقه مورد مطالعه هستند. وودکرافت^۶ و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهشی بنیادی به یافتن راهکارهایی برای زندگی خوب در زمینه توسعه رفاه در سکونتگاه‌های غیررسمی در تازانیا پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که رویکردهای روش‌شناسی و نظری جدید در جهت رفاه در سکونتگاه‌های غیررسمی، فضاهای فراگیری را برای مشارکت جامعه در فرآیندهای تولید دانش و تحقیقات اجتماعی - انتقادی ایجاد می‌نماید. حیدری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به تحلیل عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهری بخش مرکزی شهر زنجان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر زنجان در حد متوسط است. اسکونی ارس و حکیمی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به سنجش شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی محله سیلاب قوشخانه تبریز پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشانگر آن است که از نظر ساکنان محله سیلاب تبریز، مؤلفه روانی - اجتماعی با میانگین (۲/۴۳) بیشترین اهمیت را دارد. حیدری و همکاران

^۱. Sofeska

^۲. Wokekoro

^۳. Mandleni

^۴. Ezakheni

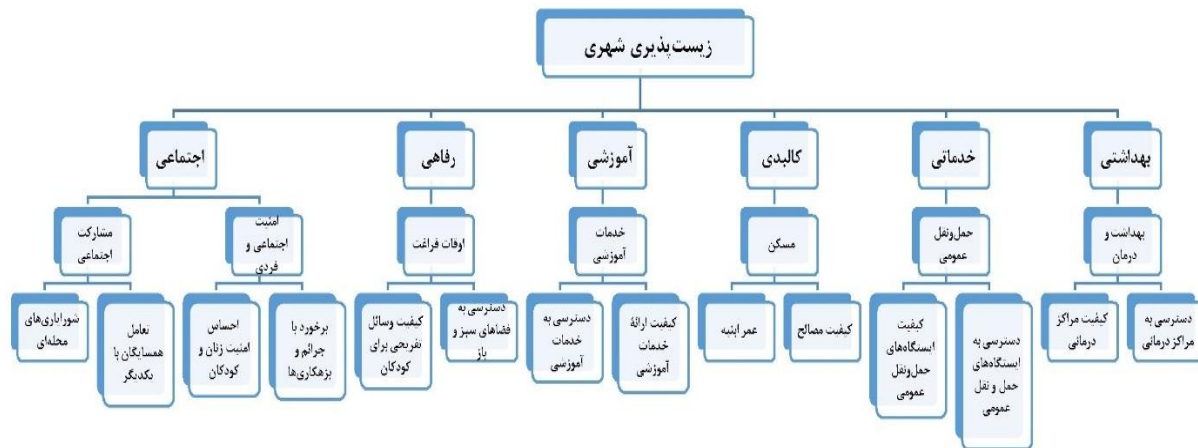
^۵. Durban

^۶. Woodcraft

(۱۴۰۰)، در پژوهشی به تحلیل پیشران‌های بازایش زیست‌پذیری در متن زیست غیررسمی شهر زنجان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مؤلفه تأثر دارای بیشترین امتیاز و مؤلفه نیروی محرکه دارای کمترین امتیاز هستند. مرور پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که سکونتگاه‌های غیررسمی، به‌طور مشترک با چالش‌هایی در ابعاد اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی مواجه‌اند؛ به‌ویژه ضعف زیرساخت‌های خدماتی، کیفیت پایین مسکن، نابرابری در دسترسی به آموزش و بهداشت، و فقدان مشارکت مؤثر ساکنان، مهم‌ترین عوامل کاهش کیفیت زندگی و زیست‌پذیری در این نواحی به‌شمار می‌روند. همچنین تأکید بر رویکردهای نوین و مشارکتی، به‌عنوان راهکاری برای ارتقاء زیست‌پذیری و باززنده‌سازی این بافت‌ها، در اغلب مطالعات برجسته شده است.

مواد و روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف در زمره مطالعات کاربردی قرار می‌گیرد و از نظر شیوه انجام، ماهیتی توصیفی-تحلیلی دارد. برای شناسایی متغیرهای پژوهش، از منابع کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی بهره گرفته شد و جهت پاسخ به سؤالات تحقیق و آزمون فرضیات، داده‌ها از طریق روش میدانی و ابزار پرسش‌نامه گردآوری گردید. اعتبار ابزار گردآوری داده‌ها با استفاده از روش اعتبار صوری و با نظر متخصصان تأیید شده و قابلیت اعتماد آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شد که مقدار به‌دست‌آمده برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰٫۸۵۰ است؛ عددی که دلالت بر پایایی مطلوب ابزار دارد. جامعه آماری مطالعه حاضر، کلیه ساکنان محله پاسداران در شهر تبریز را شامل می‌شود که جمعیت آن بالغ بر ۲۶،۷۲۳ نفر است. با استفاده از فرمول کوکران و در نظر گرفتن سطح خطای ۵ درصد، حجم نمونه معادل ۳۷۹ نفر برآورد شد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و گردآوری داده‌ها از طریق توزیع پرسش‌نامه در بین ساکنان محله انجام گرفت. پاسخ‌ها با استفاده از طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای ثبت شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های آماری مختلف بهره‌گیری شد. جهت سنجش میزان رضایت‌مندی شهروندان نسبت به شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه غیررسمی محله پاسداران، آزمون فریدمن^۱ و آزمون ناپارامتری کروسکال-والیس^۲ به کار رفت. همچنین به‌منظور مقایسه میانگین شاخص‌های رضایت‌مندی با میانگین فرضی جامعه، از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شد. افزون بر این، برای تحلیل تأثیر متغیرهای فردی به‌ویژه شغل بر سطح رضایت‌مندی از زیست‌پذیری، تحلیل واریانس مورد استفاده قرار گرفت. در شکل (۱) ساختار مفهومی پژوهش شامل ابعاد، شاخص‌ها و مؤلفه‌های زیست‌پذیری شهری ترسیم شده است. این شاخص‌ها بر اساس فراوانی استفاده در مطالعات پیشین و تکرار آن‌ها در ادبیات پژوهش انتخاب شده‌اند تا نمایانگر مهم‌ترین جنبه‌های مؤثر بر زیست‌پذیری در بافت مورد مطالعه باشند.

شکل ۱. زیست‌پذیری شهری و ابعاد آن (Source: Research findings, 2025)

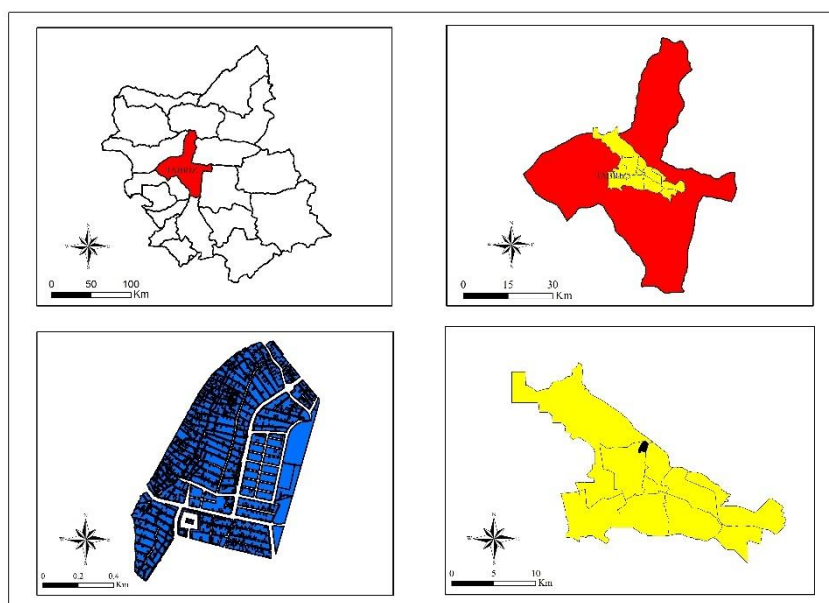
محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش، سکونتگاه‌های غیررسمی واقع در کلان‌شهر تبریز است که از حیث وضعیت کالبدی، ترکیب اجتماعی-اقتصادی و تاریخ شکل‌گیری محلات، دارای تنوع و تفاوت‌های قابل توجهی می‌باشند. همانند سایر کلان‌شهرهای کشور، تبریز نیز با معضل گسترده سکونتگاه‌های غیررسمی مواجه است که در هسته و پیرامون شهر پراکنده شده‌اند. این سکونتگاه‌ها در پهنه‌های مختلفی از شهر

^۱. Friedman

^۲. Kruskal-Wallis

مستقر هستند که از جمله آنها می‌توان به پهنه شمال شهر، پهنه شمال غرب (منطقه پارک بزرگ)، پهنه جنوب شهر (حاشیه شمالی کنارگذر جنوبی، انتهای خیابان‌های مارالان، حافظ، طالقانی و لاله) و پهنه جنوب غربی (حاشیه‌نشینی آخماقیه) اشاره نمود. محله مورد بررسی در این تحقیق، در پهنه شمال غربی واقع شده و یکی از گسترده‌ترین مناطق اسکان غیررسمی در کلان‌شهر تبریز به شمار می‌رود. این منطقه از نظر برخورداری نسبی از خدمات عمومی و دسترسی‌های حمل‌ونقل در مقایسه با دیگر مناطق مشابه وضعیت مطلوب‌تری دارد، لیکن نسبت به استانداردهای شهری از فقر خدماتی قابل‌توجهی رنج می‌برد. اکثریت ساکنان این محله را مهاجران روستایی تشکیل می‌دهند که به دلیل مشکلات اقتصادی نظیر بیکاری و درآمد ناکافی و با امید به بهبود شرایط زندگی به شهر مهاجرت کرده‌اند. به دلیل کمبود مهارت‌های حرفه‌ای و ضعف اقتصاد رسمی شهری، این گروه قادر به ورود به بازار کار رسمی نبوده و ناگزیر به فعالیت در بخش غیررسمی اقتصاد روی آورده‌اند. بخش غیررسمی به سبب درآمد ناپایدار و پایین، به همراه وضعیت مالی ضعیف مهاجران و افزایش قیمت زمین و مسکن در داخل محدوده شهری، در کنار غلبه عوامل دافعه در مناطق روستایی نسبت به جاذبه‌های شهری، منجر به شکل‌گیری ساختارهای جبرگونه سکونتگاه‌های غیررسمی شده است (Pourmohammadi and et al., 2019: 593-594).

شکل ۲. موقعیت محله پاسداران در کلانشهر تبریز. Source: Authors, 2025.

بحث و یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی پژوهش حاکی از این است که ۵۴/۶ درصد (۲۰۷ نفر) افراد را مردان و ۴۵/۴ درصد (۱۷۲ نفر) افراد را زنان تشکیل می‌دهند. به لحاظ وضعیت تأهل، ۶۶/۲ درصد (۲۵۱ نفر) افراد متأهل و ۳۳/۸ درصد (۱۲۸ نفر) افراد مجرد بودند. به لحاظ سنی ۱۱/۶ درصد (۴۴ نفر) افراد در رده سنی ۱۸ تا ۲۴ سال، ۳۰/۶ درصد (۱۱۶ نفر) افراد در رده سنی ۲۴ تا ۳۴ سال، ۲۴/۵ درصد (۹۳ نفر) افراد در رده سنی ۳۴ تا ۴۴ سال، ۱۹/۸ درصد (۷۵ نفر) افراد در رده سنی ۴۴ تا ۵۹ سال و در نهایت ۱۳/۵ درصد (۵۱ نفر) افراد در رده سنی ۶۰ سال و بالاتر قرار داشتند. به لحاظ وضعیت شغلی، ۴۴/۱ درصد (۱۶۷ نفر) افراد بیکار، ۳۱/۷ درصد (۱۲۰ نفر) افراد کارگر ساده، ۱۲/۷ درصد (۴۸ نفر) افراد خانه‌دار، ۹/۸ درصد (۳۷ نفر) افراد بازاری و تنها ۱/۸ درصد (۷ نفر) افراد دانشجو بوده‌اند. به لحاظ وضعیت تحصیلی، ۲۱/۹ درصد (۸۳ نفر) افراد بی‌سواد، ۴۴/۹ درصد (۱۷۰ نفر) افراد دیپلم، ۲۳/۵ درصد (۸۹ نفر) افراد دارای مدرک فوق دیپلم، ۸/۲ درصد (۳۱ نفر) افراد دارای لیسانس و تنها ۱/۶ درصد (۶ نفر) دارای مدارک فوق لیسانس و یا بالاتر بوده‌اند. به لحاظ مدت اقامت در محل، ۳۴/۴ درصد (۱۳۰ نفر) افراد زیر ۱ سال، ۲۲/۴ درصد (۸۵ نفر) افراد بین ۱ تا ۳ سال، ۱۱/۹ درصد (۴۵ نفر) افراد بین ۳ تا ۵ سال، ۱۲/۱ درصد (۴۶ نفر) افراد بین ۵ تا ۱۰ سال و در نهایت ۱۹/۳ درصد (۷۳ نفر) افراد بیش از ۱۰ سال در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز اقامت داشته‌اند. باتوجه به آمار مذکور بیشترین فراوانی گروه سنی مربوط به گروه سنی ۱۸ تا ۴۴ سال و کمترین فراوانی گروه سنی مربوط به گروه سنی ۴۴ سال به بالا بوده است. به عبارت بهتر نزدیک به سه چهارم ساکنین را افراد جوان و بزرگسال تشکیل می‌دهد و تعداد جمعیت سالخورده و کهنسال در محله پاسداران تبریز کمتر می‌باشد. از لحاظ وضعیت شغلی متأسفانه نزدیک به نیمی از افراد حجم نمونه بیکار بوده‌اند و بیش از یک چهارم افراد نیز به عنوان کارگران ساده مشغول به فعالیت هستند. به لحاظ مدت اقامت در محل هم بیش از نیمی از افراد بین ۱ تا ۳ سال اخیر در

محله پاسداران ساکن شده‌اند و این بدین معنی است که حجم مهاجرت‌های روستا-شهری و یا مهاجرت از نواحی برخوردار به سمت نواحی کم برخوردار در سال‌های اخیر در محله پاسداران تبریز روند افزایشی داشته است. به منظور سنجش میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است.

جدول ۱. آمار توصیفی و استنباطی تی تک نمونه‌ای رضایتمندی کل

میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه = ۳		
		اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
۲/۱۲	۰/۳۲۳	۰/۸۸۴	-۵۳/۲۲۸	۳۷۸
رضایتمندی کل				۰/۰۰۰

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از خروجی آزمون که در جدول (۱) ارائه شده است، نشان می‌دهد که بین میانگین نظری (برابر با ۳) با میانگین به دست آمده (میانگین تجربی) میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز تفاوت معیار تصمیم در سطح ۹۵ درصد وجود دارد؛ چون که مقدار آماره T به دست آمده بزرگتر از مقدار آماره T استاندارد است، مقدار Sig یا معیار تصمیم به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است و اینکه فاصله بین کران بالا و کران پایین صفر را شامل نمی‌شود، یعنی صفر بین این دو کران قرار نمی‌گیرد. در نهایت باتوجه به اختلاف میانگین ناچیز (۰/۸۸۴) می‌توان گفت که تفاوت معنی‌داری بین میانگین به دست آمده با میانگین نظری وجود ندارد. همچنین با میانگین کمتر از حد متوسط (۲/۱۲) می‌توان گفت رضایتمندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در سکونتگاه غیررسمی محله پاسداران تبریز در حد پائینی (کمتر از حد متوسط) قرار دارد.

جدول ۲. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص خدمات آموزشی

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه = ۳		
			اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
خدمات آموزشی	۲/۳۹	۰/۶۳۹	-۰/۷۱۱	-۲۲/۶۶۴	۳۷۸
۱. متناسب با جمعیت ساکن در محله ما، مهدکودک، مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان وجود دارد.	۲/۴۶	۰/۵۲۰	-۰/۵۴۴	-۲۰/۳۶۷	۳۷۸
۲. فاصله محل سکونت من تا نزدیکترین واحد آموزشی کمتر از ۵ دقیقه پیاده‌روی است.	۲/۳۱	۰/۴۶۴	-۰/۶۸۹	-۲۸/۹۱۵	۳۷۸
۳. در مدارس محله ما، از تجهیزات به روز و پیشرفته به منظور ارائه خدمات آموزشی به دانش‌آموزان استفاده می‌گردد.	۲/۱۰	۰/۶۷۵	-۰/۹۰۰	-۲۵/۹۵۲	۳۷۸
۴. اساتید مدارس از شیوه‌های نوین جهت آموزش دانش‌آموزان استفاده می‌نمایند.	۲/۳۹	۰/۸۹۹	-۰/۷۱۲	-۱۵/۴۲۳	۳۷۸

Source: Research findings, 2025.

نتایج به دست آمده از آزمون آماری، که در جدول شماره (۲) ارائه شده است، بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین فرضی (۳) و میانگین مشاهده شده (۲/۳۹) در مورد میزان رضایتمندی ساکنان نسبت به شاخص خدمات آموزشی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز می‌باشد. در سطح اطمینان ۹۵ درصد، اختلاف قابل توجهی مشاهده می‌شود؛ به گونه‌ای که مقادیر مؤلفه‌های اول تا چهارم به ترتیب برابر با ۰/۵۴۴، ۰/۶۸۹، ۰/۹۰۰ و ۰/۷۱۲ است که دلالت بر اختلاف معنادار بین میانگین فرضی و میانگین واقعی دارد. این نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه ساکنان، وضعیت دسترسی و کیفیت خدمات آموزشی در این سکونتگاه‌ها مطلوب نیست و عدم تحقق عدالت آموزشی در بهره‌مندی از خدمات اولیه آموزشی به چشم می‌خورد. همچنین با توجه به میانگین کمتر از مقدار میانه (۲/۳۹)، می‌توان نتیجه گرفت که میزان رضایتمندی ساکنان از شاخص خدمات آموزشی در این محله، در سطح پائینی قرار دارد و کمتر از حد متوسط ارزیابی می‌شود.

جدول ۳. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص مسکن

مقدار مقایسه = ۳				انحراف معیار	میانگین	متغیرهای پژوهش
معیار تصمیم	درجه آزادی	t	اختلاف میانگین			
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۹/۳۵۹	-۰/۸۲۱	۰/۸۲۶	۲/۱۸	مسکن
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۹/۵۲۶	-۰/۸۰۷	۰/۸۰۵	۲/۱۹	۱. ابنیه محله ما نوساز می‌باشد.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۸/۹۶۹	-۰/۸۰۲	۰/۸۲۳	۲/۲۰	۲. قدمت ابنیه محله ما کمتر از یک سال می‌باشد.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۹/۴۹۴	-۰/۷۹۷	۰/۷۹۶	۲/۲۰	۳. مصالح به کار رفته در ابنیه محله ما، از جمله مصالح بادوام و درجه یک می‌باشد.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۹/۴۴۸	-۰/۸۷۹	۰/۸۸۰	۲/۱۲	۴. مقاومت و ایمنی مصالح به کار رفته در ابنیه محله ما در برابر بلایای طبیعی همچون سیل، زلزله، طوفان و ... زیاد می‌باشد.

Source: Research findings, 2025.

نتایج آزمون آماری ارائه شده در جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که بین میانگین فرضی (۳) و میانگین محاسبه شده (۲/۱۸) در رابطه با میزان رضایت ساکنان از شاخص مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز، تفاوت معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد. همچنین با توجه به میانگین کمتر از مقدار میانه، می‌توان بیان داشت که درجه رضایتمندی ساکنین نسبت به وضعیت مسکن در این سکونتگاه‌ها در سطح پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. نتایج مربوط به این شاخص، کیفیت مصالح به کار رفته در ساخت‌وسازهای این محله را نامطلوب ارزیابی می‌کند؛ به گونه‌ای که اغلب ساختمان‌ها از مصالح کم‌دوام مانند آجر ساخته شده‌اند. با توجه به قدمت بالای بناها، ضرورت بازسازی و نوسازی در محله پاسداران بیش از پیش احساس می‌شود. در مجموع، میزان رضایت از شاخص مسکن، مطابق میانگین به دست آمده، در سطح پایینی ارزیابی می‌گردد.

جدول ۴. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص حمل و نقل عمومی

مقدار مقایسه = ۳				انحراف معیار	میانگین	متغیرهای پژوهش
معیار تصمیم	درجه آزادی	t	اختلاف میانگین			
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۲۵۱	-۱/۰۱۲	۰/۷۰۵	۱/۹۹	حمل و نقل عمومی
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۱/۶۷۶	-۰/۸۶۰	۰/۷۷۳	۲/۱۴	۱. فاصله خانه ما تا نزدیکترین ایستگاه حمل و نقل عمومی (مترو، BRT و ...) کمتر از ده دقیقه پیاده‌روی است.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۳۲/۴۸۲	-۱/۰۴۵	۰/۶۲۶	۱/۹۶	۲. تعداد ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی در محله ما به تناسب جمعیت موجود، قابل قبول می‌باشد.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۸۵۳	-۱/۰۶۱	۰/۷۱۶	۱/۹۴	۳. در ایستگاه‌های اتوبوس از سایه‌بان‌های خورشیدی استفاده شده است.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۹/۹۹۲	-۱/۰۸۴	۰/۷۰۴	۱/۹۲	۴. نشیمنگاه‌های تعبیه شده در ایستگاه‌های اتوبوس از کیفیت مطلوبی برخوردار هستند.

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از آزمون ارائه شده در جدول (۴) حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین میانگین فرضی (۳) و میانگین مشاهده شده (۱/۹۹) در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای میزان رضایت ساکنان نسبت به شاخص حمل و نقل عمومی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز وجود دارد. تحلیل شاخص مذکور نشان می‌دهد که این محله از نظر دسترسی به ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی با محدودیت قابل توجهی مواجه است و کیفیت خدمات ارائه شده در این ایستگاه‌ها نیز در سطح پایینی قرار دارد. همچنین، میانگین کمتر از حد متوسط (۱/۹۹) بیانگر رضایت نسبتاً پایین ساکنان از وضعیت حمل و نقل عمومی در این منطقه است.

جدول ۵. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص بهداشت و درمان (سلامت)

مقدار مقایسه = ۳				انحراف معیار	میانگین	متغیرهای پژوهش
معیار تصمیم	درجه آزادی	t	اختلاف میانگین			
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۲۶۰	-۱/۰۲۱	۰/۷۰۴	۱/۹۸	بهداشت و درمان
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۹۸۶	-۱/۰۱۸	۰/۶۸۴	۱/۹۸	۱. فاصله محل سکونت من تا نزدیکترین مرکز درمانی (خانه بهداشت، درمانگاه و یا بیمارستان) کمتر از ۵ دقیقه مسافت با ماشین است.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۵۱۶	-۱/۰۴۰	۰/۷۱۰	۱/۹۶	۲. تعداد مراکز درمانی (خانه بهداشت، درمانگاه، بیمارستان) در محدوده مورد سکونت محله ما به تناسب جمعیت، قابل قبول می‌باشد.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۵۰۸	-۱/۰۳۲	۰/۷۰۵	۱/۹۷	۳. مراکز درمانی موجود در محله ما، از تجهیزات به روز و پیشرفته پزشکی برخوردار می‌باشند.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۷/۰۳۲	-۰/۹۹۵	۰/۷۱۶	۲/۰۱	۴. کادر درمان مشغول در مراکز درمانی محله ما، افراد مجرب و باتجربه‌ای می‌باشند.

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از آزمون ارائه شده در جدول (۵) نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین میانگین فرضی (۳) و میانگین مشاهده شده (۱/۹۸) در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای میزان رضایت ساکنان نسبت به شاخص بهداشت و درمان در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز وجود دارد. بررسی شاخص مذکور حاکی از آن است که دسترسی ساکنان به مراکز درمانی با چالش‌های قابل توجهی روبرو است و کیفیت خدمات ارائه شده در این مراکز نیز کمتر از حداقل استانداردهای تعیین شده می‌باشد. همچنین، میانگین کمتر از حد متوسط (۱/۹۸) نشانگر رضایت پایین ساکنان از وضعیت بهداشت و درمان در این سکونتگاه‌ها است.

جدول ۶. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص امنیت اجتماعی و فردی

مقدار مقایسه = ۳				انحراف معیار	میانگین	متغیرهای پژوهش
معیار تصمیم	درجه آزادی	t	اختلاف میانگین			
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۶/۴۴۵	-۰/۹۰۴	۰/۶۵۴	۲/۰۹	امنیت اجتماعی و فردی
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۸/۲۰۰	-۱/۰۱۶	۰/۷۰۱	۱/۹۸	۱. بانوان به هنگام رفت و آمد در محله ما به خصوص در شب، احساس امنیت می‌کنند.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۳۰/۸۲۰	-۱/۰۷۷	۰/۶۸۰	۱/۹۲	۲. کودکان به هنگام بازی در محله، احساس امنیت می‌کنند.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۲۹/۸۰۲	-۱/۰۳۴	۰/۶۷۶	۱/۹۷	۳. مأمورین نیروی انتظامی به هنگام مشاهده افراد بزهکار و اراذل و اوباش به شدت با آنها برخورد می‌نمایند.
۰/۰۰۰	۳۷۸	-۱۶/۹۵۸	-۰/۴۸۸	۰/۵۶۰	۲/۵۱	۴. ساکنین با مأموران نیروی انتظامی در ارتباط با شناسایی سارقین و افراد بزهکار همکاری می‌کنند.

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از خروجی آزمون که در جدول (۶) ارائه شده است، نشان می‌دهد که بین میانگین نظری (برابر با ۳) با میانگین به دست آمده (۲/۰۹) میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص امنیت اجتماعی و فردی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز تفاوت معیار تصمیم در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. نتایج بررسی شاخص امنیت اجتماعی و فردی نشانگر آن است که زنان و کودکان ساکن در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز، به لحاظ برخورداری از احساس امنیت در وضعیت مناسبی قرار ندارند و از طرفی مکانیسم و نحوه برخورد با جرائم و بزهکاری‌ها در محله پاسداران تبریز پاسخگوی مطالبات ساکنین این محله نمی‌باشد و همچنین با میانگین کمتر از حد متوسط (۲/۰۹) می‌توان گفت میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص امنیت اجتماعی و فردی در سکونتگاه غیررسمی محله پاسداران تبریز در حد پایینی (کمتر از حد متوسط) قرار دارد.

جدول ۷. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای متغیر مشارکت اجتماعی

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه = ۳		
			اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
مشارکت اجتماعی	۲/۲۶	۰/۶۸۲	-۰/۷۳۵	-۲۱/۳۱۸	۳۷۸
۱. همسایگان ساکن در محله ما در طول روز با یکدیگر در ارتباط و تعامل هستند.	۲/۲۴	۰/۸۴۹	-۰/۷۶۳	-۱۷/۴۸۰	۳۷۸
۲. پیوندی ناگسستنی عاطفی و اجتماعی عمیقی در بین همسایگان محله ما با یکدیگر وجود دارد.	۲/۳۰	۰/۶۳۸	-۰/۶۹۹	-۲۱/۳۴۶	۳۷۸
۳. در محله مورد سکونت ما، انجمن شورایی محله‌ای تشکیل شده است.	۲/۲۲	۰/۶۳۴	-۰/۷۷۶	-۲۳/۸۲۰	۳۷۸
۴. مدیران شهری از تشکیل شورایی محله‌ای در محله سکونت ما، حمایت می‌کنند.	۲/۳۰	۰/۶۰۶	-۰/۷۰۴	-۲۲/۶۲۵	۳۷۸

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از خروجی آزمون که در جدول (۷) ارائه شده است، نشان می‌دهد که بین میانگین نظری (برابر با ۳) با میانگین به دست آمده (۲/۲۶) میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص مشارکت اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز تفاوت معیار تصمیم در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. نتایج بررسی شاخص مشارکت اجتماعی نشانگر آن است که میزان تعامل همسایگان با یکدیگر پایین‌تر از سطح انتظار معمول بوده است این در صورتی است که ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی غالباً دارای پیوندها و گسست‌های عمیق اجتماعی در تعاملات اجتماعی با یکدیگر هستند در صورتی که نتایج نشانگر آن است که با میانگین کمتر از حد متوسط (۲/۲۶)، میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص مشارکت اجتماعی در سکونتگاه غیررسمی محله پاسداران تبریز در حد پائینی (کمتر از حد متوسط) قرار دارد. در ارتباط با برنامه‌ریزی جهت ایجاد شورایی‌های محله‌ای نیز اقدامات مناسبی در محله پاسداران تبریز انجام نگرفته است.

جدول ۸. آمار توصیفی و استنباطی آزمون تی تک نمونه‌ای شاخص اوقات فراغت

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه = ۳		
			اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
اوقات فراغت	۲/۰۷	۰/۶۸۷	-۰/۹۲۲	-۲۶/۳۴۵	۳۷۸
۱. تعداد فضای سبز، پارک‌ها، بوستان‌ها و ... در محله سکونت ما به تناسب جمعیت، وجود دارد.	۲/۱۲	۰/۷۰۴	-۰/۸۷۶	-۲۴/۲۳۵	۳۷۸
۲. فاصله خانه ما تا نزدیکترین پارک محله‌ای کمتر از ۵ دقیقه پیاده روی است.	۲/۱۲	۰/۷۴۱	-۰/۸۸۱	-۲۳/۱۴۷	۳۷۸
۳. وسائل تفریحی بازی کودکان به لحاظ ایمنی، از امنیت کافی برخوردارند.	۲/۰۷	۰/۵۹۸	-۰/۹۲۹	-۳۰/۳۴۷	۳۷۸
۴. وسائل ورزشی و بازی در پارک‌ها و بوستان‌ها متناسب با گروه‌های سنی مختلف، به ویژه کودکان وجود دارد.	۱/۹۹	۰/۷۰۵	-۱/۰۰۵	-۲۷/۷۵۱	۳۷۸

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از خروجی آزمون که در جدول (۸) ارائه شده است، نشان می‌دهد که بین میانگین نظری (برابر با ۳) با میانگین به دست آمده (۲/۰۷) میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص اوقات فراغت مشارکت اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز تفاوت معیار تصمیم در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. همچنین نتایج بررسی شاخص اوقات فراغت از دو جهت قابل تأمل و تعمق است. نخست اینکه تعداد فضاهای سبز و پایدار در محله پاسداران تبریز مطابق با حداقل استانداردها نمی‌باشد و همچنین به لحاظ دسترسی به فضاهای سبز و پایدار ساکنین با مشکل مواجه هستند. دوم اینکه وسائل تفریحی در نظر گرفته شده برای کودکان از کیفیت نازلی برخوردار هستند. به طور کلی می‌توان گفت با میانگین کمتر از حد متوسط (۲/۰۷) میزان رضایتمندی ساکنین از شاخص اوقات فراغت در سکونتگاه غیررسمی محله پاسداران تبریز در حد پائینی (کمتر از حد متوسط) قرار دارد.

تحلیل آزمون واریانس متغیر وضعیت شغلی در خصوص رضایتمندی از زیست پذیری شهری

برای اثبات فرضیه تحقیق «به نظر می‌رسد ویژگی‌های فردی ساکنین (وضعیت شغلی) در رضایتمندی از شاخص‌های زیست‌پذیری در سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز تأثیرگذار است». از آزمون آماری تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده می‌شود. با توجه به اینکه یکی از اهداف این پژوهش، سنجش میزان تفاوت رضایتمندی ساکنین بر حسب وضعیت شغلی است. بدین منظور تحلیل واریانس یک‌طرفه می‌تواند به تشخیص معناداری تفاوت خصوصیات فردی پاسخ‌دهندگان در ارتباط با رضایتمندی از زیست‌پذیری شهری کمک نماید.

جدول ۹. تحلیل واریانس وضعیت شغلی در ارتباط با رضایتمندی ساکنان محله پاسداران تبریز از زیست پذیری شهری

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	معیار تصمیم
بین گروهی	۱۲۳/۳۷۵	۷۰	۱/۷۶۳	۰/۹۵۳	۰/۵۸۶
درون گروهی	۵۶۹/۷۹۶	۳۰۸	۱/۸۵۰		
جمع	۶۹۳/۱۷۲	۳۷۸			

Source: Research findings, 2025.

نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان می‌دهد که با توجه به اینکه معیار تصمیم خطای آزمون برای سطح معناداری ۰/۹۵ بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین می‌توان گفت که این فرضیه رد می‌شود و بین رضایتمندی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی محله پاسداران تبریز از زیست پذیری شهری بر حسب وضعیت شغلی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت بهتر؛ افرادی که فاقد شغل هستند (بیکاران)، کارگران ساده، دانشجویان، افراد خانه‌دار، بازاری و در نهایت بازنشستگان، میزان ناراضی‌شان از زیست‌پذیری شهری در محله پاسداران تبریز در یک سطح و طیف مشخصی قرار دارد و تفاوت چندانی در نظرات آنان دیده نمی‌شود.

ارزیابی رضایتمندی زنان ساکنین از زیست پذیری شهری و رتبه‌بندی شاخص‌های آن در محله پاسداران تبریز

باتوجه به هدف پژوهش که سنجش اهمیت شاخص‌های رضایتمندی از زیست پذیری شهری میان ساکنان محله پاسداران تبریز و نیز ۶ مقیاس آموزشی، کالبدی، خدماتی، بهداشتی، اجتماعی و رفاهی باتوجه به پاسخ‌های ساکنین که براساس طیف لیکرت طبقه‌بندی شده‌اند، توسط آزمون فریدمن ارزیابی شد. به عبارت بهتر از آزمون فریدمن به منظور ارزیابی و رتبه‌بندی شاخص‌های رضایتمندی از زیست پذیری شهری در محله پاسداران تبریز استفاده شد. مقایسه میانگین شاخص‌های رضایتمندی سکونت‌نشان می‌دهد بالاترین میانگین (۲/۲۸)، متعلق به شاخص آموزشی است و پایین‌ترین میانگین (۱/۹۸)، مربوط به شاخص بهداشتی است. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد بالاترین میانگین رتبه، (۴/۱۶)، به شاخص آموزشی تعلق دارد و بدین معناست که مهم‌ترین شاخص در جلب رضایتمندی ساکنین از زیست پذیری شهری شاخص آموزشی می‌باشد. بعد از شاخص فوق، مهم‌ترین شاخص‌های دیگر به ترتیب روبه‌رو هستند: اجتماعی (۳/۸۲)، کالبدی (۳/۶۱)، رفاهی (۳/۳۷)، بهداشتی (۳/۰۳) و خدماتی (۳). جدول (۱۰) بیانگر معناداری آماری است. مقدار مجذور کای به دست آمده ۱۲۰/۱۳۸ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد ($P < 0.05$). آزمون فریدمن نشان می‌دهد که اهمیت شاخص‌های مطرح شده درباره زیست پذیری شهری متفاوت بوده است. ($df=5, P < 0.05$) مجذور کای = ۱۲۰/۱۳۸. در جدول (۱۰) به نتایج آزمون فریدمن و در جدول (۱۱) به رتبه‌بندی شاخص‌ها اشاره شده است.

جدول ۱۰. آمار آزمون فریدمن

N	۳۷۹
Chi-Square	۱۲۰/۱۳۸
df	۵
Asymp. Sig.	۰/۰۰۰

Source: Research findings, 2025.

با توجه به خروجی آزمون فریدمن، شاخص آموزشی (وجود فضاهای آموزشی) در صدر عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری محله پاسداران محسوب می‌شود. همچنین شاخص‌های اجتماعی، کالبدی، رفاهی و خدماتی در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۱۱. رتبه‌بندی شاخص‌ها

شاخص‌ها	میانگین رتبه‌ها
آموزشی	۴/۱۶
اجتماعی	۳/۸۲
کالبدی	۳/۶۱
رفاهی	۳/۳۷
خدماتی	۳

Source: Research findings, 2025.

در آزمون کروسکال - والیس زمانی می‌توانیم از معنادار بودن نتایج اطمینان حاصل کنیم که میزان سطح معناداری متغیرها کمتر از ۰/۰۵ باشد. میزان Sig مؤلفه‌های آموزشی، کالبدی، خدماتی، بهداشتی، اجتماعی و رفاهی همگی ۰/۰۰۰ می‌باشد. جدول (۱۲) بیانگر معنادار بودن نتایج است؛ چراکه میزان سطوح معناداری شاخص‌های مذکور، کمتر از ۰/۰۵ است.

جدول ۱۲. نتایج آماره آزمون کروسکال والیس محله پاسداران تبریز

آماره	آموزشی	کالبدی	خدماتی	بهداشتی	اجتماعی	رفاهی
مقدار اسکوئر	۱۰۷/۹۹۱	۱۲۸/۴۳۴	۱۴۳/۹۲۴	۸۵/۲۶۵	۶۹/۰۳۰	۲۳/۳۴۶
درجه آزادی	۲	۲	۲	۲	۲	۲
معیار تصمیم	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

Source: Research findings, 2025.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در چشم‌انداز مطالعات نوین شهرسازی، مفهوم زیست‌پذیری شهری به‌مثابه یکی از ارکان اصلی تحلیل کیفیت زندگی شهری، به‌ویژه در مناطق فرودست و سکونتگاه‌های غیررسمی، جایگاهی راهبردی دارد. محله پاسداران تبریز به‌عنوان یکی از نمونه‌های بارز سکونتگاه‌های غیررسمی در بافت پیرامونی کلان‌شهر تبریز، از مصادیقی است که بررسی سطح زیست‌پذیری در آن می‌تواند بازتابی از شکاف‌های عملکردی نظام برنامه‌ریزی شهری در تأمین عدالت فضایی و خدماتی باشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ساکنان محله پاسداران تبریز با سطح تحصیلاتی عمدتاً در محدوده بی‌سواد تا دیپلم و با سهمی اندک از افراد دارای تحصیلات عالی (کمتر از ده درصد) مواجه‌اند. از منظر وضعیت اشتغال، نزدیک به نیمی از جمعیت مورد مطالعه در این محله فاقد شغل بوده و حدود یک‌چهارم نیز در قالب مشاغل کارگری موقت یا فصلی فعالیت داشته‌اند. همچنین، وضعیت تأهل نیز گویای آن است که اکثریت قابل توجهی از پاسخگویان متأهل بوده‌اند (نزدیک به سه‌چهارم). در ارزیابی شش مؤلفه کلیدی زیست‌پذیری شهری شامل ابعاد آموزشی، کالبدی، خدماتی، بهداشتی، اجتماعی و رفاهی، نتایج تحلیل توصیفی حاکی از آن است که میانگین کلی رضایتمندی ساکنان از وضعیت زیست‌پذیری در محله پاسداران تبریز برابر با ۲/۱۲ بوده و در سطحی پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. در میان این شاخص‌ها، بیشترین سطح رضایتمندی به خدمات آموزشی (۲/۲۹)، مشارکت اجتماعی (۲/۲۶) و شاخص‌های مسکن (۲/۱۸) اختصاص یافته است؛ درحالی‌که شاخص‌هایی نظیر امنیت اجتماعی (۲/۰۹)، اوقات فراغت (۲/۰۷)، حمل‌ونقل عمومی (۱/۹۹) و بهداشت و درمان (۱/۹۸) در سطوح پایین‌تری قرار دارند. تحلیل واریانس یک‌طرفه نشان داد که متغیر وضعیت شغلی تأثیر معناداری بر سطح رضایتمندی ساکنان از مؤلفه‌های زیست‌پذیری در محله پاسداران تبریز نداشته است؛ به این معنا که گروه‌های مختلف شغلی، از افراد شاغل و خانه‌دار تا بازنشستگان و کسبه، برداشت مشترکی نسبت به وضعیت نازل زیست‌پذیری در این محدوده دارند. این همگرایی در ادراک نارضایتی، بیانگر نوعی وفاق اجتماعی نسبت به ضعف ساختاری خدمات و زیرساخت‌های شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی است. در رتبه‌بندی تفصیلی مؤلفه‌های زیست‌پذیری در محله پاسداران تبریز، مؤلفه آموزش با میانگین ۴/۱۶ در جایگاه نخست قرار گرفته است؛ پس از آن مؤلفه‌های اجتماعی (۳/۸۲)، کالبدی (۳/۶۱)، رفاهی (۳/۳۷)، بهداشتی (۳/۰۳) و خدماتی (۳) به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. آزمون غیرپارامتریک کروسکال والیس نیز تأیید می‌کند که تفاوت در ادراک رضایتمندی از این مؤلفه‌ها از لحاظ آماری معنادار است ($\text{sig} < 0.05$).

از حیث تطبیق نتایج با مطالعات پیشین، یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات وکورو (۲۰۱۵) و قادرپور و همکاران (۲۰۲۱) هم‌راستا بوده و نارضایتی عمومی از وضعیت زیست‌پذیری در سکونتگاه‌های غیررسمی را مورد تأکید قرار می‌دهد. در عین حال، با مطالعه حیدری و همکاران (۱۳۹۶) که زیست‌پذیری را در بافت فرسوده مرکزی شهر زنجان در سطحی متوسط گزارش کرده‌اند، تفاوت ماهوی دارد. از دیگر موارد مشابه، می‌توان به پژوهش ماندلنی و همکاران (۲۰۲۱) اشاره کرد که در آن، همانند پژوهش حاضر، مؤلفه آموزش به‌عنوان مؤثرترین شاخص در ارتقاء رضایتمندی ساکنان معرفی شده است. همچنین، مطالعاتی همچون ذاکر حقیقی و همکاران (۲۰۱۵)، اسکوئی ارس و حکیمی

(۱۴۰۰) و حیدری و همکاران (۱۴۰۰) هر یک به ترتیب مؤلفه‌هایی نظیر «اقتصادی»، «روانی-اجتماعی» و «تسهیلاتی» را به‌عنوان عوامل اصلی تبیین رضایت‌مندی از زیست‌پذیری در مناطق مورد مطالعه خود معرفی کرده‌اند. به‌طور کلی، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سطح زیست‌پذیری در محله پاسداران تبریز در وضعیتی شکننده قرار دارد و رضایت‌مندی ساکنان از آن پایین‌تر از حد مطلوب است. از این‌رو، ضرورت دارد تا بازآفرینی اجتماعی و فضایی این محدوده با رویکردی جامع‌نگر، محله‌محور و مبتنی بر تقویت سرمایه انسانی و اجتماعی، در دستور کار سیاست‌گذاران شهری و نهادهای متولی قرار گیرد. شناسایی و اولویت‌بخشی به مؤلفه‌های دارای پتانسیل ارتقاء، به‌ویژه در حوزه آموزش و مشارکت اجتماعی، می‌تواند گامی مؤثر در بهبود کیفیت زندگی و ارتقاء زیست‌پذیری در این محله حاشیه‌نشین باشد. باتوجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر به منظور افزایش رضایت‌مندی ساکنین از شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در محله پاسداران تبریز ارائه شده است:

- **توسعه فضاهای آموزشی متناسب با تراکم دانش‌آموزی:** با توجه به عدم توازن میان ظرفیت مدارس راهنمایی موجود و جمعیت دانش‌آموزی در محله پاسداران، پیشنهاد می‌شود احداث حداقل دو باب مدرسه در مقطع متوسطه اول (راهنمایی سابق) در دستور کار نهادهای ذی‌ربط قرار گیرد. این اقدام در راستای رعایت استانداردهای آموزشی و توزیع عادلانه زیرساخت‌های شهری ضروری است.
- **تقویت تاب‌آوری کالبدی در برابر مخاطرات زمین‌ساختی:** نظر به بافت فرسوده و ساخت‌وسازهای کم‌دوام در این محدوده و قرارگیری آن در حریم گسل فعال شمال تبریز، اجرای طرح‌های بهسازی و مقاوم‌سازی بناها از اولویت‌های اساسی مدیریت شهری محسوب می‌شود. سیاست‌گذاری‌های تشویقی و حمایتی می‌تواند در ارتقاء کیفیت سازه‌ها مؤثر باشد.
- **بهسازی بصری و فنی ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی:** ایستگاه‌های اتوبوس موجود در این محله از منظر طراحی، مصالح و کیفیت ساختاری با چالش‌هایی مواجه‌اند. پیشنهاد می‌شود در بازطراحی این فضاها از مصالح نوین مقاوم در برابر عوامل محیطی و انسانی (همچون پلی‌استایرن با پوشش پلی‌استر) بهره گرفته شود تا ماندگاری، زیبایی و ایمنی آن‌ها افزایش یابد.
- **تجهیز ایستگاه‌های اتوبوس به امکانات رفاهی متناسب با اقلیم:** در جهت بهبود تجربه کاربری و آسایش حرارتی شهروندان، تعبیه سیستم‌های گرمایشی مناسب برای فصول سرد و سامانه‌های تهویه مطبوع در ایستگاه‌های پرتردد این محله ضروری به نظر می‌رسد. چنین اقداماتی می‌تواند نقش مؤثری در افزایش تمایل به استفاده از حمل‌ونقل عمومی داشته باشد.
- **گسترش دسترسی به خدمات درمانی اولیه و تخصصی:** توزیع مراکز بهداشتی و درمانی موجود در محله پاسداران، با حجم جمعیت ساکن متناسب نیست. پیشنهاد می‌شود تأسیس مراکز درمانی جدید با تجهیزات پیشرفته و افزایش نیروی انسانی متخصص، به‌ویژه در حوزه بهداشت عمومی، در برنامه‌های توسعه سلامت شهری این منطقه قرار گیرد.
- **ارتقاء امنیت عمومی با تمرکز بر آسیب‌پذیرترین گروه‌ها:** با هدف افزایش احساس امنیت، به‌ویژه برای گروه‌های حساس مانند بانوان و کودکان، اجرای طرح‌هایی نظیر گشت‌های پیاده و موتورسیکلتی ۲۴ ساعته پلیس در سطح محله توصیه می‌شود. چنین تدابیری می‌تواند به شکل‌گیری فضاهای امن شهری کمک شایانی نماید.
- **ایجاد شبکه محلی مشارکتی در راستای امنیت اجتماعی:** برای تقویت حس تعلق و کنش‌گری اجتماعی، می‌توان از ظرفیت‌های درون‌محله‌ای بهره برد. پیشنهاد می‌شود افراد معتمد محلی تحت عنوان «پلیس محله» آموزش دیده و با ثبت و گزارش سریع وقایع ناامنی یا بزهکاری، در حفظ امنیت مشارکت فعال داشته باشند.
- **طراحی فضاهای تفریحی متناسب با نیازهای کودکان و نوجوانان:** کمبود فضاهای بازی ایمن و استاندارد در محله پاسداران یکی از نارسایی‌های خدمات شهری در این منطقه است. پیشنهاد می‌شود در طراحی و بازآفرینی فضاهای بازی، تفکیک گروه‌های سنی (به‌ویژه بازه ۵ تا ۱۲ سال)، استفاده از عناصر طراحی ایمن، پرهیز از ایجاد فضاهای متروک و کم‌تردد، و ارتقاء نظارت بصری در اولویت قرار گیرد.
- **تدوین طرح موضعی ویژه برای ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی:** ضروری است شهرداری تبریز با همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، نسبت به تهیه و اجرای طرح موضعی ویژه برای محله پاسداران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نواحی اسکان غیررسمی در کلان‌شهر تبریز اقدام نماید. این طرح باید دارای رویکرد چندبعدی (کالبدی، اجتماعی، خدماتی و زیست‌محیطی) باشد و مشارکت جامعه محلی در مراحل طراحی و اجرا مورد تأکید قرار گیرد.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد و حامی مالی ندارد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

1. Afsari, R., Behzadfar, M., & Khairuddin, R. (2018), Explanation, analysis of the concept of security and its indicators in informal settlements, International Conference on Security, Development and Sustainable Development of Border Areas, Territories and metropolises, solutions and challenges with a focus on passive defense and crisis management, Imam Ali University, Tehran, 2 [In Persian].
2. Aref Hosseini, S.A., Panahi, A., Azar, A., Valizadeh, R. (2020), Assessment and evaluation of the mental dimension of livability in the urban contexts of Tabriz metropolis, Scientific Journal of Geography and Planning, 24 (74), 136. [doi: 10.22034/gp.2021.10755](https://doi.org/10.22034/gp.2021.10755) [In Persian].
3. Daviran, S. (2020). Assessment of urban textile viability with emphasis on social sustainability (Case Study: Informal settlements of Hamadan city). Journal of Urban Social Geography, 7(1), 47-64. [doi: 10.22103/JUSG.2020.2004](https://doi.org/10.22103/JUSG.2020.2004) [In Persian].
4. Ghaderpour, Y., Arasteh Taleshmekail, M.R., Rouki, B., Mohemsaz, M., Azimi, M.H., Sadeghpour, A. (2021). Analysis and Measurement of Parameters of Quality of Life in Informal Settlements Surrounding of Tehran Metropolis, Hindawi Mathematical Problems in Engineering, Article ID 4759461, 10 pages <https://doi.org/10.1155/2021/4759461>.
5. Ghorbani, R. , Oskouee Aras, A. and Tahmasebi Moghaddam, H. (2022). Survey of Satisfaction with the Quality of Urban life in Informal Settlements (Case Study: YousefAbad Neighborhood of Tabriz). Geographical Engineering of Territory, 6(4), 817-834. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25381490.1401.6.4.3.6>
6. Heydari, M.T., Haghi, Y., Nasiri, S. and Moharami, S. (2021). Analysis of livability Regeneration Promotions in the Informal livability Text of the City (Case Study: Zanjan). Geography and Development, 19(65), 27-52. [doi: 10.22111/j10.22111.2021.6520](https://doi.org/10.22111/j10.22111.2021.6520) [In Persian].
7. Heydari, T., and Mohammadi, S. (2020). Analysis of Social pathos in Informal Settlement Areas (Case Study: Islamabad Neighborhood of Zanjan City). , 11(40), 59-76 <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1399.11.40.5.2> [In Persian].
8. Heidari, M.T., Shamaei, A., Sasanpour, F., Soleimani, M., and Ahadnejad Roshti, M. (2017), Analysis of factors affecting the viability of worn-out urban tissues (Case study: texture Worn in the central part of Zanjan), Journal of Geographical Space, 17 (59), 1-25 [URL: http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1419-en.html](http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1419-en.html) [In Persian].
9. Jamini, D., Jamshidi, A., & Abdolmaleki, M. (2022). Identify the challenges of informal settlements and Provide operational-executive solutions to improve it in Kurdistan province(Case study: Urban Separated Area of Naysar.). , 12(47), 111-130. [doi: 10.30495/jupm.2021.27932.3875](https://doi.org/10.30495/jupm.2021.27932.3875) [In Persian].
10. Khalifa, Marwa A., (2015), Evolution of Informal Settlements Upgrading Strategies in Egypt: From Negligence to Participatory Development, Ain Shams Engineering Journal, Vol6, Pp: 1151. <https://doi.org/10.1016/j.asej.2015.04.008>
11. Mandleni, B.N, Omotayo, A.O., Ighodaro, D.I., Agbola, S.B. (2021) Analysis of the Living Conditions at EZakheleni Informal Settlement of Durban: Implications for Community Revitalization in South Africa, Sustainability, 14 (3), 1-16. <https://doi.org/10.3390/su13042371>
12. Meshkini, A., Rostammeydan, A., Ahadnejad, M. and Mahmoudzadeh, H. (2021). Explaining Livable Eco-City Pattern of Tabriz Metropolis Using Fuzzy Model. Journal of Urban Ecology Researches, 12(3), 69-88. [doi: 10.30473/grup.2021.8245](https://doi.org/10.30473/grup.2021.8245) [In Persian].
13. Mohrekesh, R. and Saberi, H. (2022). Identifying the Effective Indicators of Urban Livability (Case Study of Areas 1, 5 and 8 of Isfahan Municipality). Geography and Urban Space Development, 9(2), 1-16. [doi: 10.22067/jgusd.2021.47296.0](https://doi.org/10.22067/jgusd.2021.47296.0) [In Persian].
14. Oskouee Aras, A. (2022). Structural Features of Informal Settlements in the Akhmakiyeh Neighborhood of Tabriz. Quarterly Journals of Urban and Regional Development Planning, 7(20), 85-113. [doi: 10.22054/urdp.2022.64027.1383](https://doi.org/10.22054/urdp.2022.64027.1383) [In Persian].
15. Oskouee Aras, A. and Azar, A. (2023). A Meta-Analysis of Researches Conducted on the Quality of Urban Life in Informal Settlements in Iran. Urban Planning Knowledge, 7(3), 67-89. [doi: 10.22124/upk.2023.22756.1796](https://doi.org/10.22124/upk.2023.22756.1796) [In Persian].
16. Oskouee Aras, A. and Babaie Aghdam, F. (2023). Assessing the satisfaction of female-headed households with residential environments in informal settlements (Case study: Islamabad neighborhood of Zanjan). Geographical Engineering of Territory, 7(3), 689-708. [doi: 10.22034/jget.2023.154400](https://doi.org/10.22034/jget.2023.154400)
17. Oskouee Aras, A. and Badamchizadeh, P. (2024). Analyzing the approaches of neighborhood-oriented planning and community-oriented regeneration. Geography and Human Relationships, 6(3), 733-767. [doi: 10.22034/gahr.2023.406966.1912](https://doi.org/10.22034/gahr.2023.406966.1912) [In Persian].

18. Oskouee Aras, A. and Hakimi, H. (2021). Measuring Indicators of Urban Vitality in Informal Settlements (Case study: Seilab Qoshkhane Tabriz). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9(1), 143-163. [doi: 10.22059/jurbangeo.2021.309948.1363](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.309948.1363) [In Persian].
19. Pourmohammadi, M.R., Hakimi, H., and Mirzaei, A. (2019), Measuring the satisfaction of residents of informal settlements with the services provided by urban management (Case study: Pasdaran neighborhood of Tabriz), *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 14(3), 593-594. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1031068/FullText> [In Persian].
20. Rashidi Ebrahim Hessari, A., Movahed, A., Toulai, S., Mousavi, M.N. (2016), Spatial analysis of Tabriz metropolitan area with a livable approach, *Journal of Geographical Space*, 16 (54), 155-176. [URL: http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-۱-۲۵۴۱-fa.html](http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-۱-۲۵۴۱-fa.html) [In Persian].
21. Roohipour, Z., Shobeiri, S. M., Larijani, M. and Mikaeili, A. (2019). Investigating the Effects of Establishing of nature school on Urban Livability using Delphi method, Case Study: Pardisan Park, Tehran. *Journal of Urban Ecology Researches*, 10(19), 135-150. [doi: 10.30473/grup.2019.5633](https://doi.org/10.30473/grup.2019.5633) [In Persian].
22. Saffari, F. and Nazmfar, H. (2023). Measuring the livability of urban areas with an emphasis on the environmental dimension (case study of district 3 of Ardabil city). *Journal of Environmental Science Studies*, 8(1), 6220-6228. [doi: 10.22034/jess.2022.367177.1897](https://doi.org/10.22034/jess.2022.367177.1897) [In Persian].
23. Saitluanga, B.L. (2014). Spatial Pattern of Urban Livability in Himalayan Region: A Case of Aizawl City, India. *Soc Indic Res* 117, 541–559 (2014). <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0362-3>
24. Sasanpour, F., Toulai, S., & Jafari Asadabadi, H. (2015). Study of urban livability in twenty-two districts of Tehran Metropolitan. *Regional Planning*, 5(18), 27–42. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_766.html?lang=en [In Persian].
26. Sofeska, E. (2017). Understanding the livability in a city through smart solutions and urban planning toward developing sustainable livable future of the city of Skopje. *Procedia Environmental Sciences*, 37, 442–453. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2017.03.014>
27. Taleshi Anbohi, M., aghaeizade, E., & Jafari Mehrabadi, M. (2020). Structural analysis of Livability of Urban Deteriorated Textures with a Futuristic Approach(Case study: Deteriorated Texture of region 1 of Qazvin City). , 10(39), 117-134. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1398.10.39.9.7> [In Persian].
28. Webster, Merriam (2016), Merriam-Webster's Collegiate Dictionary 11th Edition, Webster.
29. Wokekoro, E., (2015). Residents' Satisfaction with residential quality of life in informal settlements in port Harcourt municipality, *European Journal of Research in Social Sciences*, 3 (3), 1-17. [European Journal of Research in Social Sciences – Vol. 3 No. 3, 2015](https://doi.org/10.1007/s11482-014-9320-8)
30. Woodcraft, S., Osuteye, E., Ndezi, T., & Makoba, F. (2020). Pathways to the 'Good Life': Co-Producing Prosperity Research in Informal Settlements in Tanzania. *Urban Planning*, 5(3), 288-302. <https://doi.org/10.17645/up.v5i3.3177>
31. www.worldbank.org.
32. Zakerhaghighi, K., Khanian, M., & Gheitarani, N. (2015). Subjective quality of life: Assessment of residents of informal settlements in Iran (A case study of Hesar Imam Khomeini, Hamedan). *Applied Research in Quality of Life*, 10(2), 419–434. <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9320-8>
33. Zeiny, S. M., & Mojtazadeh, H. (2021). A comparative study of the livability indices of urban areas of Islamshahr. , 11(43), 165-178. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1399.11.43.11.4> [In Persian].
34. Ziari, K. , Haydari, A. , Ghanizadeh Ghasemabadi, H. and Abazari, N. (2018). Assessing and Evaluating Components of Viability in Bam City. *Journal of Urban Social Geography*, 5(1), 105-120. [doi: 10.22103/JUSG.2018.1964](https://doi.org/10.22103/JUSG.2018.1964) [In Persian].